

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-npu-144.2019.01>
УДК 37.091.12-051

Авраменко О. Б., Усатюк Я. В.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

В статті розглянуто основні підходи до визначення медіакомпетентності майбутнього вчителя інформатики, шляхи та питання ефективності і доцільності формування медіакомпетентності педагога з метою успішної реалізації освітніх завдань. Проаналізовано поточний стан розвитку теоретичного та методичного формування медіакомпетентності сучасного педагога та обґрунтовано необхідність застосування елементів медіаосвіти у навчально-виховному процесі. Визначено напрямки впровадження медіаосвіти в процес підготовки майбутнього вчителя інформатики та окреслено основні труднощі, які на сьогоднішній день його супроводжують. Проаналізовано, що впровадження медіа в освітній процес школи може бути ефективним лише за умови, медіакомпетентного вчителя, тобто вчителя, здатного якісно реалізувати на практиці можливості сучасних інформаційних та різноманітних медіа технологій, який вміє розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами. Це в свою чергу передбачає розробку та використання інформаційних ресурсів для методичної підтримки вчителів. Адже сучасний вищий навчальний заклад повинен готувати завзятих, ініціативних вчителів, які досконало володіють технікою як критичного, так і творчого мислення. Адже саме такий вчитель зможе допомогти учням адаптуватися в сучасному середовищі інформаційних змін та виховувати медіакомпетентне молоде покоління.

Ключові слова: медіаосвіта, медіаграмотність, медіакомпетентність, медіакультура, медіатехнології, сучасний педагог, теоретичні і методичні проблеми.

Сучасний інформаційний світ постійно розвивається. Для людини, як і для країни, важливо вміти реагувати на подібні процеси, щоб не залишитися осторонь прогресу. Ми можемо спостерігати за появою нових медіа, які використовують технології, що ще вчора здавалися нереальними.

Не даремно нашу добу називають інформаційною. Адже сучасна людина для успішної життєдіяльності не може бути осторонь інформаційних потоків. Але складність заключається не в тому, щоб отримати певну інформацію, а в тому, щоб визначити, яка інформація їй потрібна. Надлишкова інформаційна пропозиція призводить до того, що сучасна людина ризикує “загубитись” в інформаційному потоці. На жаль, багато сучасних медіа не перевіряють оприлюднені дані на достовірність, нормою стало використання численних маніпулятивних технологій, що додає загрозу повірити брехливій інформації.

Медіа потужно й суперечливо впливають на освіту молодого покоління, часто перетворюючись на провідний чинник його соціалізації, стихійного

соціального навчання. Недосконалий захист дитини від медіа контенту може нашкودити її розвитку і здоров'ю загалом. Аналіз досвіду закладів загальної середньої освіти зі здійснення медіаосвіти школярів дозволяє дійти висновку, що більшість вчителів не враховує той факт, що найбільш значні зміни відбуваються сьогодні саме в інформаційній галузі і завдяки широкому поширенню засобів масової інформації, учень постійно перебуває під впливом безлічі інформаційних потоків. А вплив таких потоків ні батьками, ні вчителями зазвичай не контролюється, практично не прогнозується і не враховується.

Аналіз сучасного стану підготовки молоді до функціонування в інформатизованому суспільстві дає підстави для висновку про існування суперечностей: між необхідністю підвищення якості підготовки випускників шкіл до використання мас-медіа у подальшому навчанні, майбутній професійній діяльності і неготовністю вчителів до формування в учнів медіаграмотності; між прагненням майбутніх вчителів конструювати медіапростір для учнів і їх недостатньою підготовленістю до критичного сприйняття та споживання медіаінформації, а також конструювання медіа ресурсів [8, с. 91-93].

З огляду на вищесказане очевидно, що роль медіакомпетентності вчителя, як елемент його теоретичної та практичної підготовки є досить важливою.

Медіакопетентність вчителя в сучасному освітньому середовищі є предметом наукового дослідження низки зарубіжних вчених, у своїх працях вони розкривають такі проблеми як: дослідження мас-медіа в цілому, моделей і методів медіаосвіти (Д. Бекінгем, Л. Зазнобіна, Г. Лассуел, М. Маклуен, Л. Мастерман, С. Пензін, Ю. Усов, О. Федоров, О. Шариков та ін.), психолого-педагогічні дослідження з питань медіаосвіти (Л. Баженова, О. Баранов, О. Бондаренко, К. Ворсноп, Н. Габор, Л. Зазнобіна, О. Спичкін, О. Федоров, І. Челишева, О. Шариков та ін.).

Серед українських вчених, які досліджували проблеми медіаосвіти можна виділити праці О. Баришпольця, О. Волошенюка, Н. Габора, Н. Горба, В. Іванова, Л. Найдьонової, Г. Онковича, Б. Потятиника, І. Чемериса. Для реалізації поширення медіаосвіти проводяться круглі столи, загальнонаціональні Інтернет-конференції, семінари, де учасники обмінюються досвідом.

З 2010 року в Україні розпочато застосування "Концепції впровадження медіаосвіти в Україні", що була погоджена постановою президії Національної академії педагогічних наук України. Головна ідея Концепції полягає в сприянні становленню ефективної системи медіаосвіти в Україні для забезпечення загальної підготовки молоді до безпечної та ефективної взаємодії з сучасною медіасистемою.

Зростання ролі засобів масової інформації в освітньому процесі і складність їх реального використання, необхідність формування компетентності медіаграмотності у вчителів і учнів закладів загальної середньої освіти, що передбачено Концепцією Нової української школи вимагають визначення змісту медіаосвіти вчителя, без чого неможливо розв'язати дане соціальне замовлення школи. Це і стало **метою** нашої **статті**.

Тому, розглянемо та проаналізуємо теоретичні та методичні проблеми формування медіакомпетентності сучасного педагога, розкриємо особливості формування медіакомпетентності вчителів.

Модель сучасного педагога передбачає готовність до застосування нових освітянських ідей, здатність постійно навчатися, бути у постійному творчому пошуку. З кожним роком вимоги до вчителів стають ще жорсткішими та складнішими, тому вчитель має відповідати їм в повній мірі.

Основними проблемами, з якими зустрічатимуться вчителі у цьому тисячолітті, є:

– постійне ускладнення змісту освіти, гарантування високого рівня освітніх стандартів;

– самостійна постановка і вирішення творчих і дослідницьких завдань;

– ускладнення проблем виховання;

– безперервне оволодіння прогресивними технологіями навчання і виховання, новими досягненнями вітчизняного і зарубіжного досвіду;

– розв'язання складних професійних проблем, які вимагають інтеграції знань, практичних умінь і навичок із філософією, психологією, медициною, релігієзнавством, економікою, правознавством, кібернетикою;

– робота в єдиному інформаційному середовищі, що передбачає раціональне використання інформаційних технологій у навчально-виховному процесі [6].

Усе це може здійснювати лише вчитель з високою професійною медіакомпетентністю, розвиненими творчими, дослідницькими здібностями, високим рівнем інтелігентності, духовно-морального потенціалу, конкурентоздатності, ерудованості. Саме медіаосвіта забезпечує реалізацію медіакомпетентності сучасних педагогів.

Науковці наводять різні погляди щодо визначення поняття медіаосвіти. За О. Федоровим, медіаосвіта – це процес розвитку особистості за допомогою і на матеріалі мас-медіа з метою формування культури спілкування з медіа, творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, вмінь повноцінного сприйняття, інтерпретації, аналізу та оцінки медіатекстів, навчання різних форм самовираження за допомогою медіа техніки [2, с. 45]. Тобто педагог повинен мати можливість та вміння активно використовувати інформаційне поле преси, радіо, телебачення, Інтернету.

І. Жилавська вважає, що медіаосвіта – це сукупність системних дій суб'єктів медіаосвітньої діяльності, спрямованих на формування особистості, яка має культуру спілкування з мас-медіа, ґрунтуючись на гуманістичних ідеалах та цінностях. А в широкому сенсі медіаосвіта – це освіта у сфері медіа [2, с. 46].

На нашу думку визначення А. Литвина, який вважає, що “медіаосвіта – це навчання на матеріалі та за допомогою ЗМІ, кінцева мета якого – медіаграмотність, здатність до критичного сприйняття медіа повідомлень” є найбільш доречним. Тому вчитель, навчаючись медіаосвіті, досягає високого рівня інформаційної підготовки, є медіакомпетентним, тобто здатним до критичного мислення [2, с. 46].

У процесі інформаційної підготовки в педагогів формуються такі вміння як:

- орієнтування в сучасному медіапросторі;
- розуміння основних принципів функціонування різних видів засобів масової інформації;
- розрізнення інформації за рівнем впливу на особистість, аналізування і оцінювання медіаповідомлення;
- розшифровування та використовування закодованої в медіаповідомленнях інформації;
- знання правил культури спілкування в інформаційному суспільстві та методів захисту від можливих негативних впливів у процесі масової комунікації;
- розрізнення та застосовування методів організації професійної діяльності з використанням технологій мультимедіа;
- збір, обробка, зберігання та передавання інформації з урахуванням пріоритетів професійної діяльності;
- самостійне створювання медіаповідомлення в галузі професійної діяльності [3].

Результатом цього процесу має бути підвищення рівня медіакомпетенції, або її ще називають медіаграмотністю, яка полягає в сукупності мотивів, знань, умінь і можливостей, що сприяють добору, використанню, критичному аналізу, оцінюванню, створюванню та передаванню медіатекстів різних форм, жанрів, а також аналізу складних процесів функціонування медіа в суспільстві [3, с. 10].

Медіаграмотність – це здатність експериментувати, інтерпретувати, аналізувати та створювати медіатексти. Вона спрямована на те, щоб людина була активна та грамотна. Життя такої людини в суспільстві та світі пов'язане з громадянською відповідальністю.

Сформованість медіаграмотності вчителя характеризується високим рівнем наступних показників:

- мотиваційного: різнобічні мотиви медіаосвітньої діяльності (емоційні, гносеологічні, гедоністичні, моральні, естетичні та інші); прагнення до вдосконалення своїх знань та умінь в галузі медіаосвіти;
- інформаційного: систематична інформованість, великі теоретико-педагогічні знання в галузі медіаосвіти;
- методичного: розвинені методичні вміння у галузі медіаосвіти (наприклад, уміння дати установку на медіасприйняття, пояснити причини, умови та характер виникнення явища, вміння розвивати сприйняття учнів, виявляти рівні їх розвитку у галузі медіакультури, вибирати оптимальні методи, засоби і форми проведення занять, дослідницькі вміння тощо) і яскраво виражений педагогічний артистизм (загальна педагогічна культура, зовнішній вигляд, самопрезентація, самоконтроль, наявність зворотного зв'язку з аудиторією);
- практично-операційного: систематична медіаосвітня діяльність у процесі навчальних занять різних типів, активна дослідницька медіапедагогічна діяльність;
- креативного: яскраво виражений рівень творчого потенціалу в

медіаосвітній діяльності (тобто прояв гнучкості, мобільності, асоціативності, оригінальності, антистереотипності мислення, розвитку уяви, фантазії) [4, с. 22].

Ми вважаємо, що медіаграмотність для будь-якого вчителя має бути фаховою вимогою і повинна бути обов'язковим курсом у підготовці. Медіаосвіта – це той напрям, де вчитель у першу чергу – партнер, провідник. Тому що в основі медіаграмотності покладені вміння щиро цікавитися думками учнів і поважати їх.

Процес формування критичного мислення, комунікаційної медіакомпетентності, медіаобізнаності, медіаграмотності, розвиток творчого самовираження школярів вчитель проводить в двох напрямках: урочна та позаурочна.

В урочній формі навчання застосовуються такі види роботи як: дистанційне навчання та уроки з використанням інформаційно-комунікаційних технологій та медіаосвіти.

При дистанційному навчанні учням надаються можливості самостійно отримувати необхідні знання, при цьому вони користуються розвинутими інформаційними ресурсами і сучасними інформаційними технологіями.

На уроках з використанням ІКТ та медіаосвіти впроваджуються такі способи використання медіа у процесі навчання:

- обробка традиційних завдань у спеціальній формі (робота з текстами, підготовка повідомлень, доповідей, аналіз інформації, розробка опорних схем і малюнків, мультимедійних презентацій);
- організація навчальної діяльності з електронними словниками, енциклопедіями, Інтернет-порталами;
- використання дослідницької методики (самостійний пошук медіаінформації учнями та її критичний аналіз).

А в позаурочній діяльності систематично проводяться бесіди, виховні години, години спілкування, які входять до плану виховної роботи, заходів з формування медіакомпетентностей та представлення відео проектів учнів. Школярі знімають відеоролики на різноманітні теми з метою виховання медіаграмотності та формування медіакомпетентностей.

В нашій країні поширюється безліч новин, які містять не завжди правдиву інформацію (фейки), що інколи досить важко розпізнати без основних навичок, знань, вмінь з медіаграмотності. Тільки через теоретичні знання і практичний досвід з медіаграмотності учні зможуть стати стійкішими до неправдивої інформації і зможуть протистояти будь-яким маніпуляціям.

Впровадження медіа в освітній процес школи може бути ефективним лише за умови, медіакомпетентного вчителя, тобто вчителя здатного якісно реалізувати на практиці можливості сучасних інформаційних та мультимедіа технологій. Це в свою чергу передбачає розробку та використання інформаційних ресурсів для методичної підтримки вчителів.

Майбутні вчителі інформатики під час професійної підготовки у вищих навчальних закладах повинні отримати набір знань, умінь і навичок роботи медіа контентом; аналізувати та виділяти головні моменти з будь-яких джерел, вміти проводити осмислений пошук інформації, аналізувати її. Всі ці аспекти

надають абсолютно нові можливості в сфері самореалізації майбутнього вчителя інформатики, як творчої так і пізнавальної.

Однією з умов формування медіакомпетентності майбутнього вчителя інформатики є правильний вибір і впровадження медіа технологій у професійну підготовку, які головним чином пов'язані з умінням студентів знаходити, аналізувати, передавати й отримувати необхідну інформацію дозволять досягти головної мети медіаосвіти – сформувати медіакомпетентних фахівців. Важливо, що під час професійної підготовки майбутнього вчителя інформатики головною проблемою є визначення сукупності форм, методів, засобів навчання, які спрямованні на засвоєння змісту предметів та формування професійної компетентності майбутнього вчителя інформатики.

Однак для того щоб медіаосвітні технології стали дієвим засобом формування медіакомпетентності, необхідно забезпечити існування певних педагогічних умов цієї компетентності. На основі комплексу професійних компетентностей І. М. Наумук визначила педагогічну структуру формування медіакомпетентності майбутнього вчителя інформатики:

- готовність майбутнього вчителя інформатики до використання основних методів, способів і засобів збереження та обробки медіаінформації;
- здатність до критичного аналізу інформації з різноманітних медіаджерел;
- спроможність розуміння сутності і значення медіаінформації;
- усвідомлення небезпеки та дотримання основних вимог щодо обробки інформації під час роботи з медіа;
- готовність до застосування сучасних методик та інформаційних технологій для забезпечення якісного навчально-виховного процесу;
- застосування сучасних методів діагностики навчальних досягнень;
- спроможність до міжособистісної діяльності під час навчально-виховного процесу з використанням медіа ресурсів [5, с. 161-162].

Аналізуючи науково-педагогічну літературу ми дослідили, що в теорії і практиці педагогіки зустрічається ряд педагогічних умов, але на нашу думку, для найбільш ефективного формування медіакомпетентності майбутніх вчителів інформатики необхідні наступні педагогічні умови: організаційно-педагогічні умови – сукупність можливостей змісту, форм, методів цілісного педагогічного процесу, спрямованих на досягнення цілей педагогічної діяльності [1, с. 235]; психолого-педагогічні умови покликані забезпечити певні педагогічні заходи впливу на розвиток особистості суб'єктів або об'єктів педагогічного процесу, яке тягне в свою чергу підвищення ефективності освітнього процесу; дидактичні умови, які визначають обставини, передумови, в яких враховані наявні умови навчання та передбачені способи перетворення цих умов в напрямку цілей навчання відібрані, збудовані і використані елементи змісту, методи і організаційні форми навчання з урахуванням принципів оптимізації [7, с. 10]; мотиваційні умови професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя є необхідною базою реалізації попередніх умов, які передбачають готовність педагога і учнів взаємодіяти з метою

формування медіакомпетентностей вчителя інформатики.

Вище перелічені умови розкривають особливості змістової та практичної взаємодії педагога і студентів в процесі реалізації контенту формування медіакомпетентності майбутнього вчителя інформатики. Використання згаданих педагогічних умов та вдалий підбір методів і форм підготовки майбутніх вчителів інформатики з застосуванням медіаосвітніх технологій стимулює майбутнього спеціаліста до самовдосконалення, самоконтролю та самоаналізу.

Медіаосвіту вчителя можна розглядати як ресурс, що спроможний забезпечити підвищення ефективності навчання учнів у закладах загальної середньої освіти. Для підготовки медіакомпетентних майбутніх вчителів інформатики необхідно створити спеціальні умови для забезпечення та підвищення рівня ефективності розвитку критичного мислення та аналізу стосовно засобів медіаінформації, формування практичних навичок і вмінь у виявленні неправдивих повідомлень і викривленої інформації. Тому, сучасний вищий навчальний заклад повинен готувати завзятих, ініціативних вчителів, які досконало володіють технікою як критичного, так і творчого мислення, тобто медіакомпетентних педагогів. Адже саме такий фахівець зможе допомогти учням адаптуватися в сучасному середовищі інформаційних змін та виховувати медіакомпетентне молоде покоління.

Використана література :

1. Беликов В. А. Философия образования личности: деятельностный аспект : монографія. Москва : Владос, 2004. 357 с., 235.
2. Іванов В. Ф., Шкоба О. Я. Медіаосвіта та медіаграмотність: визначення термінів. Київ : Інформаційне суспільство, 2012.
3. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк ; за науковою редакцією В. В. Різуна. Київ : Центр вільної преси, 2012. 352 с.
4. Медіаосвіта. Основи медіа грамотності : навчально-методичний посібник для курсу “Основи медіаграмотності” / укл. С. О. Троян, А. В. Ткачук. Умань : ПП Жовтий О.О., 2014. 128 с.
5. Наумук І. М. Умови формування медіакомпетентності майбутніх вчителів інформатики. *Молодь і ринок*. № 11(130), 2015. С. 161-162.
6. Професійна компетентність вчителя [Електронний ресурс] Освітній портал “Класна оцінка”. 2014. Режим доступу до ресурсу : <http://klasnaocinka.com.ua/uk/article/profesiina-kompetentnist-vchitelya.html>.
7. Рутковская М. В. Формирование мотивов выбора педагогической профессии у старшеклассников : автореф. дис... канд. пед. наук. Л. 14 с.
8. Шарко В. Д. Медіакомпетентність як складова методичної підготовки вчителя та її діагностування. *Актуальні проблеми природничо-математичної освіти в середній і вищій школі* : матер. міжнар. наук.-практ. конф. Херсон : Грінь Д. С., 2012. С. 91-93.

References :

- [1] Belikov V. A. Filosofiya obrazovaniya lichnosti: deyatelnostnyj aspekt : monografiya. Moskva : Vlados, 2004. 357 s., 235.
- [2] Ivanov V. F., Shkoba O. Ya. Mediaosvita ta mediahramotnist: vyznachennia terminiv. Kyiv : Informatsiine suspilstvo, 2012.
- [3] Mediaosvita ta mediahramotnist: pidruchnyk / red.-upor. V. F. Ivanov, O. V. Volosheniuk ; za naukovoiu redaktsiieiu V. V. Rizuna. Kyiv : Tsentrl vilnoi presy, 2012. 352 s.
- [4] Mediaosvita. Osnovy media hramotnosti : navchalno-metodychnyi posibnyk dlia kursu “Osnovy mediahramotnosti” / ukl. S. O. Troian, A. V. Tkachuk. Uman : PP Zhovtyi O.O., 2014. 128 s.

- [5] Naumuk I. M. Umovy formuvannya mediakompetentnosti maibutnikh vchyteliv informatyky. *Molod i ryнок*. № 11(130), 2015. S. 161-162.
- [6] Profesiina kompetentnist vchytelia [Elektronnyi resurs] Osvitnii portal "Klasna otsinka". 2014. Rezhym dostupu do resursu : <http://klasnacinka.com.ua/uk/article/profesiina-kompetentnist-vchytelya.html>.
- [7] Rutkovskaya M. V. Formirovanie motivov vybora pedagogicheskoy profesii u starsheklassnikov : avtoref. dis... kand. ped. nauk. L. 14 s.
- [8] Sharko V. D. Mediakompetentnist yak skladova metodychnoi pidhotovky vchytelia ta yii diahnostuvannya. *Aktualni problemy pryrodnycho-matematychnoi osvity v serednii i vyshchii shkoli* : mater. mizhnar. nauk.-prakt. konf. Kherson : Hrin D. S., 2012. S. 91-93.

АВРАМЕНКО О. Б., УСАТЮК Я. В. Теоретические и методические проблемы формирования медиакompetentности современного педагога.

В статье рассмотрены основные подходы к определению медиакompetentности будущего учителя информатики, пути и вопросы эффективности и целесообразности формирования медиакompetentности педагога с целью успешной реализации образовательных заданий. Проанализировано текущее состояние развития теоретического и методического формирования медиакompetentности современного педагога и обоснована необходимость применения элементов медиаобразования в учебно-воспитательном процессе. Определены направления внедрения медиаобразования в процесс подготовки будущего учителя информатики и очерчены основные трудности, которые на сегодняшний день его сопровождают. Проанализировано, что внедрение медиа в образовательный процесс школы может быть эффективным лишь за условия, медиакompetentного учителя, то есть учителя, способного качественно реализовать на практике возможности современных информационных и разнообразных медиатехнологий, который умеет понимать реальность, сконструированную медиаисточниками. Это в свою очередь предусматривает разработку и использование информационных ресурсов для методической поддержки учителей. Ведь современное высшее учебное заведение должно готовить рьяных, инициативных учителей, которые в совершенстве владеют техникой как критического, так и творческого мышления. Ведь именно такой учитель сможет помочь ученикам адаптироваться в современной среде информационных изменений и воспитывать медиакompetentное молодое поколение.

Ключевые слова: медиаобразование, медиаграмотность, медиакompetentность, медиакультура, медиатехнологии, современный педагог, теоретические и методические проблемы.

AVRAMENKO O. B., USATYUK YA. V. Theoretical and methodical problems of forming of medias of competence of modern teacher.

The basic going near determination of medias of competence of future teacher of informatics, ways and questions of efficiency and expediency of forming of medias of competence of teacher with the purpose of successful realization of educational tasks is considered in the article. Current status of development of the theoretical and methodical forming the medias of competence of modern teacher is analysed and the necessity of application of elements the medias of education is reasonable for an educational educator process. Directions of introduction of medias of education are certain in the process of preparation of future teacher of informatics and basic difficulties which to date he is accompanied are outlined. It is analysed, that introduction of medias in the educational process of school can be effective only for terms, medias of competent teacher, id est teacher, capable high-quality to realize possibilities of modern informative and various medias of technologies in practice, which is able to understand reality, constructed to the medias by sources. It in turn foresees development and use of informative resources for methodical support of teachers. In fact modern higher educational establishment must prepare zealous, initiative teachers which own the technique of both critical and creative thought to perfection. In fact a just the same teacher will be able to help students to adapt oneself in the modern environment of informative changes and bring up medias the competent young generation.

Keywords: medias education, medias literacy, medias competence, medias are a culture, medias of technology, modern teacher, theoretical and methodical problems.